

Koncepcia vedy a výskumu Ústavu etnológie a sociálnej antropológie SAV na roky 2021–2025

KTO SME?

ÚESA je jedným zo spoločensko-vedných ústavov SAV, ktorý patrí medzi popredné inštitúcie etnologického, sociálno-antropologického a religionistického výskumu na Slovensku i v strednej Európe. Tvorí ho disciplinárne, rodovo i vekovo vyvážený kolektív ambiciózných odborníkov a odborníčok v rôznych tematických oblastiach nosných disciplín.

O ČO NÁM IDE?

Naše výskumné zameranie je rovnomerne rozložené medzi tzv. základný a problémovo orientovaný, resp. aplikačný výskum – pokúšame sa prispievať k hľadaniu vedeckých odpovedí na aktuálne, historické i nadčasové spoločenské otázky. Kladieme dôraz na interdisciplinárne presahy, rovnako však dbáme aj na vnútornú integritu nosných disciplín a neustále precizovanie ich predmetov, prístupov a metód. Okrem terénnych výskumov na Slovensku realizujeme aj výskumy v zahraničí – v strednej Európe a vo svete. Pri domácom výskume sa snažíme o zachytenie vzťahu k nadregionálnym kontextom a globálnym súvislostiam a trendom.

AKO NA TOM PRACUJEME?

Na rozdiel od ostatných historických a sociálnych vied staviame predovšetkým na terénnom výskume a na získavanie dát využívame najmä intenzívne kvalitatívne metódy: zúčastnené pozorovanie, hĺbkové a pološtruktúrované rozhovory, podrobné deskriptívne a reflexívne poznámky, audiovizuálne záznamy či fotodokumentáciu, prípadne schematické zaznamenávanie genealógií a máp, a v ostatnom čase aj zber dát prostredníctvom internetu, napr. (kritickým) sledovaním diskusných fór k študovaným témam. Predmet výskumu determinuje typ použitých metód: okrem hĺbkových výskumov (dlhodobé a opakované kvalitatívne a kvantitatívne sondy) realizujeme aj krátkodobé sondy formou dotazníkov vo viacerých lokalitách v záujme reprezentatívnosti a kontextualizácie možnej regionálnej ukotvenosti dát. V oblasti historickej etnografie využívame kritickú prácu s archívnymi prameňmi a dokumentmi, máme skúsenosti s *oral history*, pri textovej či vizuálnej analýze pracujeme s diskurzívnou a obsahovou analýzou, na analýzu väčších korpusov dát aplikujeme štatistické metódy spracovania. Máme tiež skúsenosti so sociálnymi laboratóriami, kde sa uplatňujú experimentálne metódy výskumu. V rámci vizuálno-antropologických projektov sa podieľame na tvorbe etnografických filmov.

NAŠE MÉTY:

- udržiavať **rovnováhu** medzi základným a na aktuálne spoločenské problémy orientovaným výskumom,
- udržiavať **rovnováhu** medzi historickým a spoločensko-vedným smerovaním,
- zvyšovať **vizibilitu výsledkov** nášho výskumu (posilnenie počtu publikácií s otvoreným prístupom (*Open access*) a napĺňanie Národnej stratégie **otvorenej vedy** (*otvorené dáta – Open data* a *otvorená veda – Open science*),
- zvyšovať mieru **internacionalizácie** (intenzívnejšia spolupráca s partnerskými pracoviskami v zahraničí, intenzívne vstupovanie do medzinárodných konzorcií a partnerstiev, intenzifikácia výskumných mobilit),
- zvyšovať **mieru kooperácie** v rámci domáceho výskumu (interdisciplinárny výskum a interinštitucionálna spolupráca),
- zvyšovať podiel **excelentného výskumu**, vytvárať excelentné tímy na pracovisku alebo sa zapájať do externých tímov, programová orientácia na kvalitu, inovatívnosť, hraničný výskum (*frontier research*) a vedecké syntézy,
- podporovať systematické budovanie **vedeckých zbierok v rámci digitálnych humanitných vied** (*Digital Humanities*) a zapojenie sa do EU infraštruktúr,
- prihliadať na **rodovú dimenziu** v dizajne výskumu,
- zohľadňovať **environmentálne aspekty** a výzvy v dizajne výskumu s cieľom ochrany a udržateľnosti životného prostredia a klímy,
- venovať zvýšenú pozornosť scitlivovaniu **etiky** dizajnu výskumu, spracovania i zverejňovania dát dodržiavaním prísnych medzinárodných štandardov s prihliadaním na **vedeckú integritu** a individuálny charakter každého výskumu.

VÝSKUMNÉ ORIENTÁCIE na roky 2021–2025

1. tematický okruh: **Kontinuita a transformácia v živote ľudí, skupín a spoločnosti**

Anotácia: rodina a medzigeneračné vzťahy; deti a mládež; seniori; rod a rodové identity; individuálna a sociálna pamäť; individualizácia, privatizácia; intimita, osamelosť, láska; hodnotové systémy a životné štýly; výskum náboženstva a nenáboženstva v súčasnosti; nové formy spirituality, duchovna, sekularity a ateizmu; antropológia náboženstva a rituálu; etnické skupiny a spoločenstvá, národnostné menšiny, identita, etnicita, skupinové obrazy, stereotypy, predsudky a medziskupinové vzťahy v kontexte spoločenských premien 20. a 21. storočia; aktívne a angažované občianstvo, občianska participácia; dobrovoľníctvo; nové sociálne hnutia; lokálny a globálny aktivizmus; komunitný život a komunitné aktivity; vplyv médií na vznik hoaxov a konšpiračných teórií; konšpiračné teórie v kontexte súčasných ideologických a medziskupinových konfliktov; úloha hodnotového a celoživotného vzdelávania.

2. tematický okruh: **Udržateľnosť kultúrneho dedičstva**

Anotácia: hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo (kritická analýza); kolektívna pamäť; hodnoty kultúrneho dedičstva; úloha tradícií a ich význam pre rozvoj súčasných rurálnych, urbánnych a regionálnych spoločenstiev, etnických skupín a národnostných menšín; nové využitie kultúrneho dedičstva v súčasnosti (tzv. *adaptive heritage reuse* a kreatívny priemysel); zneužívanie kultúrneho dedičstva v rôznych historických obdobiach a politických režimoch; sviatky, slávnosti a rituály a proces eventizácie; súčasné podoby naratívneho folklóru; scénický folklorizmus; svetové kultúrne dedičstvo (prepojenie na politiku na úrovni štátov a medzinárodných aktérov – UNESCO, EÚ, CoE; autenticita; participácia nositeľov pri ochrane a využívaní dedičstva), úloha kultúrneho dedičstva v budovaní odolnosti/reziliencie lokálnych spoločenstiev.

3. tematický okruh: **Výzvy antropocénu**

Anotácia: skúmanie skupinových nerovností v spoločnosti na základe rôznych kategórií (eticita, vek, rod, zdravie a zdravotné znevýhodnenie, sociálny status, vzdelanie, chudoba, náboženstvo, priestorová/ sociálna či iná marginalizácia) a možností ich odstraňovania (inklúzia/exklúzia), zabezpečenie kvality života a udržateľného sociálneho a ekonomického rozvoja; starnutie obyvateľstva (aktívne starnutie, ageizmus, kvalita života); sekularizácia a rozpad tradičného systému hodnôt, zážitková vs. vedomostná spoločnosť, výskum mobility (vnútornej/vonkajšej) a migrácií (dobrovoľných i vynútených migrácií v diachrónej i synchrónnej perspektíve); vyludňovanie vidieka; urbanizácia/suburbanizácia a nové urbánne výzvy (zmeny fyzického a symbolického vzhľadu miest, tvorba verejných priestorov, susedstvo a komunita, sociálne skupiny v meste); xenofóbia, rasizmus, spoločenské príčiny a dôsledky pandémie, Covid-19; výskum nových spôsobov života a životných štýlov z hľadiska posilňovania udržateľnosti a reziliencie komunit, spoločenstiev a celej spoločnosti; skúmanie spoločenských príčin, vplyvov a dopadov klimatickej zmeny, poklesu biodiverzity; environmentalizmus a environmentálne hnutia; vplyv a riziká nových technológií a umelej inteligencie na každodenný život, etnické, kultúrne a sociálne inovácie ako dôsledok digitálnej revolúcie.

4. tematický okruh: **Dejiny disciplíny, rozvoj teórie a metodológie**

Anotácia: Dejiny disciplíny, rozvoj teórie a metodológie etnologického, antropologického a religionistického poznania, kritická reflexia predmetov, metód a prístupov.

Nadväznosť tematických výskumných oblastí ÚESA SAV na dôležité strategické dokumenty

Hlavné oblasti výskumu ÚESA SAV vychádzajú z programového dokumentu *Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky* (RIS 3) z roku 2013, z nového programu EÚ Horizon Europe (HEU), najmä z klastra č. 2 Culture, creativity and inclusive society a z OSN Agendy 2030 (17 cieľov udržateľného rozvoja).